

Innst. S. nr. 219

(2006-2007)

Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument nr. 20 (2006-2007)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om årsmelding fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) for 2006

Til Stortinget

1. OVERSIKT OVER UTVALGETS VIRKSOMHET I 2006

1.1 Sammendrag

Hovedpunkter i kontrollen med tjenestene

Kontrollvirksomheten i 2006 har ikke avdekket graverende enkeltsaker eller rutinesvikt i tjenestene. I kontrollen med Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og med klareringsmyndighetene har utvalget hatt kritiske merknader i enkelte saker.

Som ledd i kontrollen av PSTs samarbeid med tollmyndighetene har utvalget i 2006 foretatt undersøkelser hos tollmyndighetene av grunnlaget for to tollkontroller av personer og bagasje som ble utført etter anmodning fra PST. Tollmyndighetene var ikke i stand til å dokumentere hva som hadde vært begrunnelsen for kontrollene, et forhold utvalget kritiserte fordi det medførte at det ikke var mulig å slå fast ut fra tollmyndighetenes opplysninger om kontrollene var foretatt innenfor tollovens rammer. Videre har utvalget i løpet av året foretatt en systematisk gjennomgang av graderte rettsavgjørelser om bruk av skjulte tvangsmidler i PSTs saker. Undersøkelsen viser at de advokatene som oppnevnes i slike saker for å ivareta mistenktes interesser, i flertallet av sakene ikke har hatt innsigelser mot PSTs begjæring, og at retten i alle slike tilfeller tok begjæringen til følge.

Utvalget har i 2006 tatt opp med Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) problemstillinger knyttet til en tilsynelatende restriktiv og lite individuell behandling av klareringssaker hvor det er opplyst om narkotikamis-

bruk. Slike saker rammer særlig ungdom i forbindelse med førstegangstjenesten. Undersøkelsene resulterte i avklaringer som vil være nyttige i klareringsmyndighetenes fremtidige behandling av slike saker. Utvalget har også påpekt behovet for å informere ungdom om konsekvensene spesielt narkotikamisbruk kan ha for muligheten til å gjøre tjeneste eller ta utdanning i Forsvaret. Ved inspeksjon av klareringsmyndigheter utenfor NSM er det i 2006 uttalt kritikk i to tilfeller.

I kontrollen med Etterretningstjenesten har utvalget prioritert tjenestens tekniske informasjonsinnhenting, en virksomhet som øker i omfang. På bakgrunn av spekulasjoner i media har utvalget videre undersøkt hvorvidt Etterretningstjenesten har hatt kjennskap til saker om ulovlig transport og behandling av terrormistenkte ("extraordinary rendition"). Det er ikke funnet holdepunkter for dette. Samme undersøkelse er gjort i forhold til PST, med samme resultat.

Det har ikke forekommet problemer i samarbeidsforholdet med noen av tjenestene. Tjenestene forholder seg profesjonelt til kontrollen, og utvalget legger til grunn at tjenestene gir utvalget all informasjon som kan være av kontrollmessig relevans.

I henhold til kontrollloven skal utvalgets meldinger til Stortinget være ugradert. Før melding avgis til Stortinget, kontrolleres det ved oversendelse til tjenestene at dette kravet er overholdt.

Inspeksjonsvirksomheten

I henhold til kontrollinstruksen § 11 nr. 2 skal utvalgets tilsynsvirksomhet minimum omfatte 6 inspeksjoner årlig i PST sentralt, kvartalsvise inspeksjoner i NSM og halvårlige inspeksjoner i Etterretningstjenesten sentralt. Det skal videre årlig foretas inspeksjon av PST-enheter i minst 4 politidistrikter, av minst 2 ytre enheter i Etterretningstjenesten og/eller sikkerhets- og etterretningstjenestefunksjoner ved militære staber og avdelinger, og av minst 2 klareringsmyndigheter utenfor NSM.

Disse bestemmelsene er overholdt i inspeksjonsvirksomheten i 2006.

I løpet av året har det vært gjennomført møter av orienterende art med Toll- og avgiftsdirektoratet og Kystverket, som ledd i utvalgets arbeid med å skaffe oversikt over samarbeidet mellom EOS-tjenestene og andre offentlige myndigheter.

Klagesaker og saker tatt opp av eget tiltak

Utvalget har mottatt 16 klager i 2006, mot 14 i 2005. 14 av klagenes rett seg mot PST, mens 2 rett seg mot NSM. Utvalget har ikke mottatt klager på Etterretningstjenesten.

Det er i løpet av året opprettet 15 saker av eget tiltak.

1.2 Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Berit Brørby, Svein Roald Hansen og Ivar Skulstad, fra Fremskrittspartiet, Carl I. Hagen og lederen Lodve Solholm, fra Høyre, Per-Kristian Foss, fra Sosialistisk Venstreparti, Inge Ryan, fra Kristelig Folkeparti, Solveig Kopperstad Bratseth, og fra Senterpartiet, Magnhild Meltveit Kleppa, viser til at EOS-utvalget fra 1996 har vært en del av Stortingets eksterne kontrollapparat. Utvalget foretar kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene på Stortingets vegne. Komiteen vil understreke betydningen av at vi har folkevalgt kontroll med de hemmelige tjenester blant annet for å sikre at overvåking, informasjonsutveksling og etterretning ikke skjer i strid med grunnleggende menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper og de retningslinjer som er trukket opp for tjenestene.

Komiteen vil uttrykke stor tilfredshet med det arbeidet utvalget har utført i 2006. Det har vært en utstrakt virksomhet. Det er gjennomført omfattende undersøkelser og reist prinsipielle spørsmål av stor viktighet.

Etter forutsetningene skal Stortinget informeres om utvalgets virksomhet gjennom årsmeldingen. Komiteen anser det hensiktsmessig at de styringssignaler Stortinget gir gjennom behandlingen av årsmeldingen eksplisitt kommenteres i den påfølgende årsmelding, og forutsetter at dette blir tatt hensyn til under utarbeidelse av fremtidige årsmeldinger.

Komiteen har med tilfredshet merket seg at EOS-utvalgets kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene heller ikke i 2006 har avdekket alvorlig rutinesvikt eller graverende saker. Samarbeidet med tjenestene har fungert godt, og tjenestene har forholdt seg profesjonelt til kontrollorganet.

Utvalget har i 2006 foretatt undersøkelser hos tollmyndighetene av grunnlaget for tollkontroller av personer og bagasje etter anmodning fra PST. Komiteen viser til sine merknader til årsmeldingen for 2005 hvor det ble pekt på at kapasitetsproblem hadde ført til at utvalget ikke hadde foretatt kontroller eller tilsyn utenfor de organiserte tjenestene og enhetene, og registrerer at man i 2006 har funnet rom også for slik kontroll.

Komiteen har med interesse merket seg at en systematisk gjennomgang av graderte rettsavgjørelser om bruk av skjulte tvangsmidler i PSTs saker, viser at oppnevnte advokater i et flertall av sakene ikke hadde innsigelser mot PSTs begjæring.

Videre har komiteen merket seg utvalgets engasjement i spørsmål i tilknytning til klarering i saker hvor det er opplyst om narkotikamisbruk.

Fleirtalet i komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, viser til lov om målbruk i offentlig teneste, der det i første paragrafen heiter at "Bokmål og nynorsk er likeverdige målformer og skal vere jamstelte skriftspråk i alle organ for stat, fylkeskommune og kommune". Fleirtalet har merka seg at mållova dinest inneheld nærmare reglar for målbruken i statstjenesta, men at organ som er underlagde Stortinget, som EOS-utvalet, er friteke for desse. Fleirtalet vil derimot streke under at dette ikkje på noko vis hindrar EOS-utvalet i å bruke begge dei offisielle målformene i Noreg.

Fleirtalet viser til at alle årsmeldingane frå EOS-utvalet så langt har vore skrivne på bokmål. Fleirtalet meiner det ville medverke til auka respekt for nynorsk om EOS-utvalet i større grad - over tid - brukte begge dei offisielle norske språka i Noreg i meldingar som vert presenterte for Stortinget. Ein slik praksis ville også spegle det overordna målet for norsk språkpolitikk, som er å leggje tilhøva til rette for at bokmål og nynorsk skal vere jamstelte skriftspråk. Offentlege organ og forvaltning pregar og formar i røynda viktige delar av språkbruken i Noreg, og fleirtalet meiner EOS-utvalet også bør medverke til auka reell, språkleg jamstelling.

2. POLITIETS SIKKERHETSTJENESTE (PST)

2.1 Sammendrag

Inspeksjoner, generelt om kontrollen med tjenesten

Utvalget har i 2006 gjennomført 6 inspeksjoner i Den sentrale enhet (DSE). Det er videre gjennomført inspeksjon av PST-enhetene i Asker og Bærum, Sogn og Fjordane, Rogaland og Vestfold. Med deler av utvalget er det avholdt 2 møter i DSE i løpet av året.

Utvalget har i 2006 mottatt 14 klager fra enkeltpersoner rettet mot PST, mot 10 i 2005. Samtlige saker er undersøkt sentralt i DSE, og i lokale ledd der utvalget har funnet grunn til det. Det er ikke funnet grunnlag for kritikk i noen av sakene.

PSTs journaler og dokumenter er i sin helhet unntatt fra offentlighet, i henhold til forskrift til offentlighetsloven. Utvalget anser at det er en viktig kontrolloppgave å se til at det ikke benyttes sikkerhetsgradering uten at det er et reelt behov for dette, og at spørsmålet om avgradering og meroffentlighet vurderes i samsvar med de kravene regelverket oppstiller. På denne bakgrunn har utvalget satt i gang en undersøkelse av PSTs praksis på dette området, og besluttet at det skal legges

mer arbeid i undersøkelsen av de enkeltsakene utvalget mottar og som helt eller delvis gjelder innsyn.

ORIENTERINGSMØTE I TOLL- OG AVGIFTS-DIREKTORATET

Utvalget orienterte i meldingen for 2005 om at det ville legge større vekt på å få innsikt i samarbeidsrelasjonene mellom EOS-tjenestene og andre offentlige myndigheter. Bakgrunnen var først og fremst at slik innsikt er viktig for utvalgets kontroll med tjenestene. Men utvalget viste også til at det vil kunne foreligge et kontrollansvar direkte overfor myndigheter som samarbeider og utveksler informasjon med tjenestene; avhengig av samarbeidets karakter og omfang.

Utvalget besøkte i august 2006 Toll- og avgiftsdirektoratet som ledd i denne prosessen. Etter besøket har utvalget tatt opp enkelte generelle spørsmål med direktoratet angående etterprøvbareheten av samarbeidet med PST og det rettslige grunnlaget for samarbeidet. Utvalget stilte også spørsmål om to konkrete tollkontroller som var gjennomført på PSTs anmodning.

ORIENTERINGSMØTE I KYSTVERKET

Som ledd i samme prosess hadde utvalget i september et møte med ledelsen i Kystverket i Honningsvåg. Utvalgets interesse knyttet seg særlig til det nye FN-regelverket for skipsovervåking og havnesikkerhet som ble innført i 2004 etter initiativ fra amerikanske myndigheter på bakgrunn av terrorfaren. I møtet med Kystverket ble utvalget også orientert om systemene for og arbeidet med overvåking av skipstrafikken langs norskekysten.

Etatens samarbeid med de organiserte EOS-tjenestene under utførelsen av ulike oppgaver er svært beskjedent. Det gjelder i den løpende virksomheten i praksis kun PST, og utvalget fant ikke grunnlag for å vurdere kontrolltiltak. Det gjeldende for havneovervåking kan imidlertid i prinsippet medføre personovervåking eller innsamling av personopplysninger, og utvalget vil derfor foreta undersøkelser av hvordan dette regimet praktiseres.

Kontrollen med arkiver og registre

Kontrollen med arkiver og registre utgjør fortsatt kjernen i den løpende inspeksjonsvirksomheten i PST. Det er de rutinemessige stikkprøvene i tjenestens arbeidsregister og i saksbehandlings- og journalføringssystemet som gir utvalget oversikt og kompetanse til over tid å kunne føre en forsvarlig kontroll med tjenestens behandling av personopplysninger.

For arbeidsregistreringene er de viktigste kontrollpunktene om det er foretatt en konkret vurdering, både av kvaliteten på de opplysningene som foreligger, og den faglige relevansen av dem. Utvalget ser på hvorvidt den begrunnelsen som fremkommer og de faktiske opplysningene som ligger til grunn for registreringen, fyller kravene i PSTs instruks til formålsbestemthet, nødvendighet og kvalitet.

I 2006 har utvalget tatt opp enkelte registreringer med tjenesten, og stilt spørsmål ved grunnlaget for registrering eller for videreføring etter 5 år. Dette har

ført til at tjenesten i noen tilfeller har revurdert og slettet registreringen, i andre tilfeller har registreringsgrunnlaget blitt bedre klarlagt som følge av undersøkelsene.

KONTROLLEN AV EMNEARKIVER OG PERSONSAKS-ARKIVER

Under inspeksjon av en lokal PST-enhet i 2006 viste det seg at arkivmateriale som var overtatt fra et tidligere politidistrikt i forbindelse med politidistriktsreformen i 2002, ikke var gjennomgått. Stikkprøver viste at deler av materialet var gammelt og inneholdt opplysninger, også om personer, som var uten faglig relevans. Utvalget påpekte forholdet i et brev til PST-enheten med kopi til DSE, og viste til at DSE har forutsatt at tjenesten prioriterer arbeidet med gjennomgang av eldre arkiver.

Bakgrunnen for den vedvarende problematikken rundt skillet i PST mellom operative arkiver og arkiver for utsortert materiale, er den midlertidige innsynsordningen for tjenesten. Ordningen gjorde det påkrevet å videreføre makuleringsforbudet som ble innført da Lundkommisjonen påbegynte sitt arbeid, og som omfattet alle opplysninger fra 1945 til 8. mai 1996.

Innsynsutvalgets arbeid skal avsluttes sommeren 2007, og det er antatt at makuleringsstoppen da vil bli opphevet. Etter det utvalget har fått opplyst, har Justisdepartementet ikke tatt stilling til om dokumentene i PSTs arkiver og registre fra innsynsperioden som ikke lenger er av faglig betydning, skal makuleres eller avleveres til Riksarkivet. Det er besluttet at Innsynsutvalgets arkiver skal avgis til Riksarkivet. For utvalgets kontrollvirksomhet er den viktigste følgen av at makuleringsstoppen oppheves, at slike uaktuelle dokumenter og opplysninger som hovedregel skal ut av tjenestens lokaler.

TJENESTENS BRUK AV SKJULTE TVANGSMIDLER

Ved endringer i straffeprosessloven og politiloven som trådte i kraft i august 2005, fikk politiet inkludert PST adgang til å benytte seg av tvangsmidler under etterforskning for å avverge straffbare handlinger - og ikke som tidligere bare for å oppklare. Som eneste politiorgan fikk PST i tillegg adgang til å bruke tvangsmidler utenfor etterforskning, for å forebygge straffbare handlinger.

Under behandlingen av lovforslagene forutsatte Stortinget at hjemmelen til å bruke tvangsmidler i forebyggende øyemed skulle være et svært begrenset supplement og en smal sikkerhetsventil for PST, og at tjenesten alltid skulle velge etterforskningssporet der det var mulig. Tjenesten har i en intern instruks innrettet seg etter Stortingets forutsetninger.

Kontrollen av tjenestens tvangsmiddelbruk i enkeltsaker i 2006 har ikke gitt grunnlag for å rette kritikk mot PST. Den samlede bruken av de nye hjemlene er fortsatt beskjeden, men det har vært en økende tendens ut over året i 2006, det gjelder både i avvergende og forebyggende øyemed. Grensdragningen mellom avverging og forebygging kan være vanskelig, både juridisk og faktisk. Sett på bakgrunn av forutsetningen

om at bruk av tvangsmidler i forebyggende øyemed skal brukes med stor forsiktighet, ser utvalget spesielt etter om tjenesten iverksetter etterforskning med tvangsmiddelbruk i avvergende øyemed i saker som i realiteten er av forebyggende karakter. Utvalget har så langt ikke sett enkeltsaker hvor det har vært grunnlag for å hevde at man i realiteten driver forebygging. På bakgrunn av karakteren av PSTs virksomhet er imidlertid dette en praktisk viktig grensedraining, som utvalget fortsatt vil følge med på.

I etterforskingssakene benytter PST i hovedsak tvangsmidler i avvergende øyemed. Dette innebærer at terskelen for bruk av tvangsmidler i etterforskingssaker for PSTs del i praksis har blitt senket.

Utlevering av personopplysninger til utenlandske samarbeidende tjenester

Det er også i 2006 regelmessig tatt stikkprøver av informasjon om enkeltpersoner som PST har sendt til samarbeidende tjenester i utlandet. Stikkprøvekontrollene har ikke gitt grunnlag for kritikk av tjenesten i noen enkeltsak.

Etterretningsinformasjon er vanligvis klausulert. Det påføres gjerne at informasjonen er avsenders eiendom, og at mottakeren kun kan benytte den til etterretningsformål og ikke må dele den med andre uten forhånds-samtykke fra avsender. Systemet er basert på tillit og lojalitet tjenestene imellom, og lar seg i praksis ikke kontrollere. Det er begrunnet i tjenestenes behov for kildevern. Etterretningsinformasjon har som sentral funksjon å gi grunnlag eller inngangsporter for den mottakende tjenesten til å drive egne undersøkelser og egen informasjonsinnhenting. Brukt slik vil informasjon som utleveres indirekte, kunne få de samme konsekvenser for den som er omtalt som om den var blitt gitt videre.

Ordningen med oppnevnt advokat i saker om bruk av skjulte tvangsmidler

Ved lov 3. desember 1999 nr. 82 ble det for PST, som for politiet for øvrig, innført en ordning med oppnevning av en særskilt advokat for den mistenkte når det fremsettes begjæring for retten om å ta i bruk skjulte tvangsmidler (typisk kommunikasjonskontroll) i en sak. Advokaten skal søke å ivareta mistenktes interesser, men har ikke anledning til å sette seg i forbindelse med mistenkte eller den inngrepet retter seg mot.

Etter noe tids erfaring med ordningen fra inspeksjonsvirksomheten i PST, ble det etablert et erfaringsarkiv i 2001, i utvalgets kontorer.

På tross av informasjonstiltak fra utvalgets side har det vært svært liten interesse for arkivet fra advokater og dommere. Da det ikke kan sies å være et rimelig forhold mellom arbeidsbyrden for PST og bruken av arkivet, besluttet utvalget høsten 2006 å avvikle det.

En gjennomgang av advokatordningen viste bl.a. at i noe mer enn halvparten av sakene har advokaten ikke motsatt seg begjæringen. Totalt har advokatene reist innsigelser mot begjæringen i noe over en tredjedel av sakene. PSTs begjæring om bruk av skjulte tvangs-

midler har (helt eller delvis) ikke blitt tatt til følge av retten i ca. 15 prosent av sakene. I saker der advokaten har hatt innsigelser mot at begjæringen blir tatt til følge, har retten helt eller delvis tatt hensyn til innsigelsene i omtrent en tredjedel av sakene.

Tallmaterialet gir ikke grunnlag for å trekke sikre konklusjoner om hvilken betydning advokatens utførelse av oppdraget har for saksbehandlingen og mistenktes rettsstilling. Men tallene antyder at kontradiksjon kan ha stor betydning for utfallet, ettersom retten kun har motsatt seg begjæringen i saker hvor advokaten har tatt til motmæle.

For utvalget var det under enhver omstendighet noe overraskende at andelen saker hvor advokaten ikke motsetter seg inngrepet, er så vidt stor. Det ble satt som forutsetning overfor PST ved avvikling av erfaringsarkivet, at tjenesten holder å jour en samlet oversikt over kjennelser om bruk av skjulte tvangsmidler. Utvalgets mulighet for å følge utviklingen har følgelig ikke blitt dårligere.

Samarbeidet mellom PST og tollmyndighetene

Utvalget har stilt spørsmål vedrørende to konkrete tollkontroller som var blitt gjennomført på PSTs anmodning. Ut fra opplysningene i PSTs arkiv kunne det ikke fastslås om sakene gjaldt forhold innenfor tollmyndighetenes arbeidsområde.

I svar til utvalget slo direktoratet fast at tollmyndighetene ikke har hjemmel til å utføre tollkontroller utenfor "tollforvaltningens område", heller ikke om grunnlaget skulle være en anmodning fra politiet/PST. Det innebar ifølge direktoratet at tollmyndighetene når det kommer en bistandsanmodning fra politiet/PST, på selvstendig grunnlag vil vurdere om hjemmel foreligger, dvs. om man er innenfor forvaltningsområdet.

I avsluttende brev til direktoratet uttalte utvalget at det ikke var tilfredsstillende at tollmyndighetene ikke var i stand til å vise i ettertid hvilken informasjon som hadde dannet grunnlag for å gi bistand. Fordi tollmyndighetene er gitt vidtgående inngrepshjemler direkte i tolloven, mens PST for de samme inngrepene må innhente samtykke hos domstolene, vil det alltid være et potensial for omgåelse. Utvalget konstaterte at det i de to sakene ikke var mulig ut fra tollmyndighetenes opplysninger å avgjøre om ransaking av personer og bagasje var blitt utført innenfor tollovens rammer.

Utvalget vil holde seg orientert om det videre arbeidet med retningslinjer på dette området. PSTs grunnlag for anmodning om bistand i de to konkrete sakene undersøkes nå nærmere i tjenesten.

Samarbeidet mellom PST og utlendingsmyndighetene

Det er i dag et relativt omfattende samarbeid mellom PST og utlendingsmyndighetene. Særlig i visumsaker, asylsaker og utvisnings saker kan det bli utvekslet informasjon mellom PST og utlendingsmyndighetene.

Utvalget har full innsynsrett i informasjon PST formidler til utlendingsmyndighetene. Det forhold at den forvaltningsmessige behandlingen av slike saker blir spesiell, og at heller ikke domstolene har innsyn, taler

for at utvalget legger vekt på å føre kontroll med de rådene PST gir og informasjonen som danner grunnlag for rådene. I den løpende kontrollvirksomheten hittil har utvalget gjennom stikkprøvekontroller og tjenestens orienteringer sett på enkelte saker hvor PST har rådgitt utlendingsmyndighetene. Det har imidlertid ikke vært etablert faste kontrollrutiner på dette området. Utvalget har besluttet å etablere rutiner som gjør det mulig å fange opp alle slike saker.

2.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til utvalgets vurdering av praksis for innsyn i dokumenter i PSTs besittelse, og vil understreke viktigheten av at sikkerhetsgradering forbeholdes saker hvor det er et reelt behov for det. Videre må spørsmål om meroffentlighet og avgradering vurderes i tråd med kravene i gjeldende regelverk.

Komiteen har merket seg presseomtalen av spørsmål rundt FNs såkalte terrorliste, og vil uttrykke tilfredshet med at utvalget tar tak i problemstillingene rundt prosedyrene ved oppføring på og sletting fra disse listene.

Komiteen anser også kontrollen med arkiver og registre for å være av stor verdi for å sikre at personer ikke urettmessig står oppført i ulike registre. Sletting av opplysninger som ikke lenger har noen relevans, så vel som oppdatering og sikring av relevante opplysninger, er viktige tiltak både for å sikre personvernet og for at tjenesten får et effektivt virkemiddel i sitt arbeid.

I forbindelse med behandlingen av EOS-utvalgets årsmelding for 2005 ble det reist spørsmål om registrering av personer på grunnlag av uttalelser til media om støtte til opposisjonsgrupper som brukte voldelige virkemidler.

I den sammenheng uttalte kontroll- og konstitusjonskomiteen at "Komiteen vil understreke viktigheten av at det foretas individuell vurdering av om en person registreres. Komiteen ber derfor EOS-utvalget om en redegjørelse på dette punktet i forbindelse med neste årsmelding".

Komiteen har merket seg at spørsmålet ikke er omtalt i årsmeldingen for 2006, og ber om at en redegjørelse i tråd med komiteens bestilling tas med i årsmeldingen for 2007.

Komiteen har notert seg at utvalget vil følge opp Stortingets ønske om å ha særlig oppmerksomhet rettet mot PSTs anvendelse av den utvidete lovhjemmel til å ta i bruk tvangsmidler under etterforskning i avvergende øyemed som tjenesten fikk i 2005.

Spørsmålet om eventuell utlevering av opplysninger til samarbeidende tjenester i utlandet som kan føre til dødsstraff, ble også viet oppmerksomhet i årsmeldingen for 2005. Komiteen har merket seg at utvalget foretar regelmessige stikkprøver av den informasjonen PST sender til disse tjenestene, og registrerer med tilfredshet at stikkprøvekontrollen i 2006 ikke har gitt noe grunnlag for kritikk av tjenesten.

Komiteen viser til den gjennomførte undersøkelse av ordningen fra 1999 med oppnevning av særskilt advokat for mistenkte når det fremsettes begjæring for

retten om å ta i bruk skjulte tvangsmidler. Resultatene av denne undersøkelsen viser blant annet at advokatene i ca. 55 prosent av tilfellene ikke har innsigelser mot begjæringen og at PST ikke får medhold i 15 prosent. Komiteen deler utvalgets vurdering av at kontradiksjon kan ha stor betydning for utfallet, ettersom retten kun har motsatt seg begjæring i saker hvor advokaten har tatt til motmæle, og er tilfreds med at utvalget også i årene som kommer vil ha fokus på hvorledes ordningen fungerer.

Komiteen har merket seg redegjørelsen for PSTs samarbeid med tollmyndighetene og vil understreke viktigheten av at begrunnelser for anmodning om bistand og grunnlaget for å iverksette tollkontroller, lar seg etterprøve av kontrollorganet. Komiteen forutsetter at det utarbeides retningslinjer for samarbeidet mellom PST og tollmyndighetene og forventer å bli informert om fremdriften i dette arbeidet i forbindelse med EOS-utvalgets årsmelding for 2007.

Komiteen viser videre til samarbeidet mellom PST og utlendingsmyndighetene og er tilfreds med at utvalget tar tak i denne type saker.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at etterretningsinformasjon om enkeltindivider i stadig større omfang deles mellom ulike lands sikkerhets- og etterretningstjenester. Vanligvis er det begrensninger på hva mottakeren kan bruke etterretningsinformasjonen til. Dette medlem viser til at dagens system for utveksling av etterretningsinformasjon kun er basert på tillit og i praksis ikke lar seg kontrollere. Utlevering av etterretningsinformasjon til sikkerhets- og etterretningstjenester i land som ikke respekterer menneskerettigheter, kan innebære at enkeltindividers rettigheter ikke respekteres. Dette medlem mener at tjenesten må forsikre seg om at enkeltindividers rettigheter ivaretas ved utlevering.

3. NASJONAL SIKKERHETSMYNDIGHET (NSM)

3.1 Sammendrag

Inspeksjoner, generelt om kontrollen med tjenesten

Det er i løpet av året mottatt 2 klager i saker om sikkerhetsklarering, mot 4 i 2005. En av sakene ble avsluttet i 2006. Det ble ikke uttalt kritikk i saken.

Ved endringer i sikkerhetsloven og personellsikkerhetsforskriften som trådte i kraft 1. januar 2006, ble retten til begrunnelse, innsyn og klage i klareringssaker lovfestet. Formålet med endringene var å styrke rettsikkerheten i slike saker. Endringene innebærer at det nå som hovedregel skal gis begrunnelse for alle negative avgjørelser. Videre skal det avholdes sikkerhetsamtale i alle saker hvor dette ikke anses "åpenbart unødvendig". Begrunnelsesplikten, og spesielt kravet om bruk av sikkerhetsamtale i alle saker hvor det skriftlige materialet gir grunnlag for tvil, har ført til en mer omfattende og ressurskrevende saksbehandling. Dette synes å ha ført til en økning av saksbehandlings-

tiden flere steder. På den annen side er det åpenbart at endringene har medført en reell styrking av rettssikkerheten for den enkelte. For kontrollvirksomheten innebærer begrunnelseskravet et forenklet kontrollgrunnlag, og at bruken av sikkerhetssamtaler i saker med negativ avgjørelse blir et kontrollpunkt.

Utvalget mottok mot slutten av 2006 en klage i en sak som har sitt utspring i en avgjørelse fra 1999 om tilbakekall av sikkerhetsklareringen til en sivilansatt avdelingsdirektør i Forsvaret. Saken har tidligere vært gjenstand for omfattende behandling av utvalget i flere omganger. Den har også vært behandlet i rettsapparatet. Klagen som nå er fremsatt, retter seg mot den behandlingen klageren har blitt utsatt for, spesielt i tiden etter at oppsigelsen av ham ble kjent ugyldig. Fordi saken har sin bakgrunn i en klareringsavgjørelse og gjelder krav om retting av feil som hevdes opprinnelig å være begått av Forsvarsdepartementet som klareringsmyndighet, har utvalget tatt den opp til undersøkelse. Saken er nå under behandling.

Autorisasjon for Begrenset ved tilbakekall av sikkerhetsklarering

Utvalget refererte i årsmeldingen for 2005 en klagesak som gjaldt adgangen til å bli autorisert for Begrenset når man mister sikkerhetsklareringen. Ordningen etter sikkerhetsloven er at tilgang til informasjon gradert Konfidensielt eller høyere krever sikkerhetsklarering (og etterfølgende autorisasjon), mens det for tilgang til informasjon på det laveste graderingsnivået Begrenset kun kreves autorisasjon. Myndigheten til å gi autorisasjon ligger vanligvis hos arbeidsgiver, også i tilfeller hvor sikkerhetsklareringen er tilbakekalt. Men personer som fratras sikkerhetsklareringen, kan i henhold til personellsikkerhetsforskriften § 5-2 siste ledd ikke autoriseres for Begrenset uten forutgående dispensasjon fra klareringsmyndigheten. I klagerens sak hadde FSA avslått å gi dispensasjon.

Klageren brakte saken inn for utvalget, som i brev til NSM ba om at det ble sett nærmere på grunnlaget for FSAs dispensasjonsnektelse. Utvalget viste til at avgjørelsen syntes å være utslagsgivende for hvorvidt klageren kunne fortsette i stillingen han hadde hatt - og som han siden klareringsavgjørelsen hadde vært permittert fra. Det ble også stilt spørsmål om det var eller burde etableres adgang til å klage på negative dispensasjonsavgjørelser, og om ikke klageinstansen i klaringssaker i alle tilfeller bør vurdere slike avgjørelser.

I mai 2006 innvilget NSM dispensasjon slik at autorisasjon kunne vurderes i klagerens sak. Til tross for NSMs dispensasjon ble spørsmålet om autorisasjon av klageren ikke vurdert av arbeidsgiver. Utvalget har fått opplyst at dette skyldtes at den stillingen klageren hadde hatt, var blitt nedlagt i forbindelse med en omorganisering, og det ble da lagt til grunn at det ikke lenger forelå noe aktuelt autorisasjonsbehov.

Da observasjonstiden i klagerens vedtak om klareringsnektelse løp ut i juli 2006, fremsendte Forsvarets Personelltjeneste, som klageren da var overført til, en klareringsanmodning til FSA. Personelltjenestens erfa-

ring var at det uten sikkerhetsklarering i praksis nærmest er umulig å få omplassert personell i Forsvaret som er uten stilling, og at alternativet da er oppsigelse. FSA stilte spørsmål ved anmodningen, under henvisning til at det ikke forelå et konkret klareringsbehov i form av et jobbtillbud. Etter korrespondanse med personelltjenesten, som begrunnet behovet nærmere, aksepterte FSA å realitetsbehandle anmodningen i den konkrete saken - en sak som fortsatt er til behandling. Samtidig varslet FSA at man ville se nærmere på det generelle spørsmålet om adgangen til å klarere personell av denne typen.

Det er vanskelig å se gode grunner for en så restriktiv praktisering av klareringsanmodninger som her har kommet til uttrykk, selv om det må understrekes at kravet om reelt klareringsbehov generelt sett er viktig. Utvalget vil holde seg underrettet om den videre behandlingen i FSA både av det generelle spørsmålet og av klagerens sak.

Bruk av narkotika for førstegangstjenesten

Utvalgets gjennomgang i 2006 av negative klareringsavgjørelser i FSA bekreftet et inntrykk utvalget har hatt av at det føres en nokså restriktiv praksis med hensyn til sikkerhetsklarering av vernepliktige som har hatt befatning med narkotika. Utvalget besluttet å ta opp problemstillingen og fremholdt i brev til NSM at Forsvarssjefens rusmiddeldirektiv er et tjenestedirektiv for Forsvaret, som ikke kunne antas primært å være begrunnet i personellsikkerhetsmessige hensyn. Utvalget understreket at det var et åpenbart velbegrunnet behov å ha et forsvar fritt for narkotikamisbruk og misbruk av dopingmidler, men at det ikke var like åpenbart at tjenstlige behov i Forsvaret burde legges til grunn som norm for sikkerhetsklarering, med fare for at normen også kan bli retningsgivende for klareringspraksis i sivil sektor.

I svaret til utvalget presiserte NSM bl.a. følgende:

"NSM er enig med utvalget i at Forsvarets rusmiddeldirektiv i seg selv ikke kan benyttes som hjemmel for å nekte eller frata en person sikkerhetsklarering. I de tilfeller hvor eksempelvis en vernepliktig blir tatt for å ha benyttet narkotika før innrykk, vil neppe direktivet kunne brukes som et moment i den individuelle vurderingen. (...)"

Utvalget vil være oppmerksom på problemstillingen i inspeksjonsvirksomheten. Den er viktig både i forhold til kravet om individuell behandling, og i forhold til hvor stor sikkerhetsmessig vekt det etter samfunnsutviklingen er riktig å legge på enkeltstående tilfeller av misbruk av lette narkotiske stoffer i ungdomstiden.

Behov for informasjonsarbeid overfor ungdom

Utvalget har i 2006 tatt opp både med NSM og FSA om det er grunn til å drive et mer aktivt informasjonsarbeid overfor ungdom i forhold til konsekvenser av narkotikamisbruk og gjeldsproblematikk, f.eks. i samarbeid med skoleverket. Begge etater har gitt uttrykk for at det kan være behov for dette.

To saker om brudd på dokumentsikkerheten i FMO

I meldingen for 2005 omtalte utvalget to saker om brudd på dokumentsikkerheten i FMO. Sakene ble fremstilt for utvalget som så vidt omfattende at de kunne tyde på svikt i Forsvarets systemer og rutiner for beskyttelse av gradert informasjon. At det ikke var tatt tak i de interne ansvarsforholdene, samtidig som utvalget tidligere har sett at enkeltpersoner i Forsvaret har blitt behandlet meget strengt ved brudd på dokumentsikkerheten, gjorde at det også kunne reises spørsmål i forhold til kravet om likebehandling.

Den ene saken gjaldt en tidligere offiser som hadde oppbevart flere tusen sider graderte dokumenter i sin privatbolig. FSAs gjennomgang av dokumentene viste at det hovedsakelig dreide seg om dokumenter gradert Begrenset. Ikke mer enn ca. 100 dokumenter hadde høyere gradering, og de aller fleste av disse var på Konfidensielt nivå. Noe over halvparten var NATO-dokumenter.

Når det gjelder spørsmålet om personellsikkerhetsmessige konsekvenser for personell med ansvar for dokumentsikkerheten på de berørte tjenestestedene, har FSAs undersøkelser vist at den store majoriteten høyere graderte dokumenter var arbeidskopier som sannsynligvis var blitt kopiert ulovlig, og ikke arkivregistrerte kopier eller originaler. FSA anser at det er vanskelig å ansvarliggjøre annet personell for denne type omgørelser av regelverket. I orienteringen til utvalget har NSM sluttet seg til denne vurderingen. Men NSM har påpekt at erfaringene fra saken bør føre til en generell innskjerping i FMO når det gjelder sikkerhetslovens bestemmelser om autorisasjon og sikkerhetsmessig ledelse.

NSMs skadevurdering av dokumentene fra beslaget er ikke avsluttet.

Utvalget har ikke funnet grunnlag for å si seg uenig i de konklusjonene som er trukket, eller for å undersøke grunnlaget for dem nærmere. Et punkt utvalget vil følge opp nærmere, gjelder myndighetenes undersøkelser og vurderinger av de mange tusen dokumentene som var gradert Begrenset. Omfanget alene gjør at saken kan ha interesse i forhold til den forebyggende sikkerhetstjenesten generelt sett, og til bruk og behandling av informasjon gradert Begrenset i sin alminnelighet.

Den andre saken gjaldt omfattende restanser av graderte dokumenter som fremkom i forbindelse med at Forsvarets Overkommando flyttet ut av Huseby leir. Denne saken er fortsatt til behandling i FSA.

Inspeksjoner i Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA)

Utvalget har gjennomført to inspeksjoner i FSA i 2006. FSA behandler om lag 18 000 klareringssaker hvert år. Dette utgjør om lag to tredjedeler av det totale antallet klareringssaker som avgjøres årlig. En tilfredsstillende kontroll med klareringsmyndighetenes praksis krever derfor at det regelmessig utføres inspeksjoner hos en så vidt stor klareringsmyndighet. Som redegjort for i meldingen for 2005, har FSA i tillegg til funksjonen som klareringsmyndighet også oppgaver

knyttet til bl.a. sikkerhetsetterretning i Forsvaret, som omfattes av utvalgets kontrollansvar.

I 2007 har utvalget lagt opp til å gjennomføre tre inspeksjoner i FSA.

KONTROLLEN MED FSA SOM KLARERINGSMYNDIGHET

Gjennomgangen av klareringssaker i 2006 har ikke avdekket enkeltsaker som har gitt grunnlag for kritikk. Det synes å være etablert rutiner som ivaretar sikkerhetslovgivningens saksbehandlingskrav, og utvalget har i 2006 ikke funnet grunnlag for å påpeke generelle mangler ved saksbehandlingen.

Utvalget har imidlertid funnet grunn til å uttrykke en viss bekymring når det gjelder saksbehandlingstiden i FSA i saker hvor personkontrollen avdekker funn i registrene, f.eks. i straffesaksregisteret eller i kredittopplysningsregistre. Da utvalget ba avdelingen redegjøre for saksbehandlingstiden i ulike saks kategorier, ble det opplyst at behandlingstiden i saker i den nevnte kategorien (saker med funn) kan bli svært lang, opp til flere måneder. En så lang behandlingstid kan være ødeleggende for personell som er kalt inn til førstegangstjeneste. Konsekvensen kan bli at man ikke får anledning til å gjennomføre førstegangstjenesten som planlagt, fordi man uten klarering ikke er kvalifisert for opptak til ulike typer tjeneste eller utdanningstilbud. Saker med funn utgjør omkring en fjerdedel av det totale saksantallet i FSA, og det store flertallet av disse ender med at klarering blir gitt, dvs. at saksbehandlingstiden kan være et reelt hinder i mange saker.

FSA har opplyst at de viktigste årsakene til problemet er begrensede personellressurser og de skjerpede saksbehandlingsreglene i sikkerhetsloven som trådte i kraft i 2006 (bl.a. lavere terskel for bruk av sikkerhetsamtale og utvidete krav til begrunnelse). Også det forhold at enkelte rutiner i forbindelse med anmodning om klarering er manuelle og tidkrevende, har vært påpekt. På utvalgets spørsmål har FSA uttalt at man etter beste evne søker å bringe behandlingstiden ned og foreta prioriteringer av sakstyper på en slik måte at konsekvensene av behandlingstiden blir minst mulige, og at ytterligere tiltak vurderes.

Utvalget vil i 2007 holde seg orientert om situasjonen og de tiltak som blir iverksatt.

3.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til sak om autorisasjon for "Begrenset" ved tilbakekall av sikkerhetsklarering som redegjort for i årsmeldingen. Komiteen finner det lite tilfredsstillende at saken ennå ikke er løst. Komiteen forutsetter å bli orientert om den videre behandlingen av saken og om de generelle spørsmål knyttet til klareringspraksis i forbindelse med utvalgets årsmelding for 2007.

Komiteen har merket seg utvalgets vurdering av at det føres en restriktiv praksis med hensyn til sikkerhetsklarering av vernepliktige som har vært i befatning med narkotika. Komiteen har forståelse for at det i Forsvarets Militære Organisasjon (FMO) gjelder et prinsipp om nulltoleranse for narkotikabruk, men deler utvalgets vurderinger av viktigheten av individuell

behandling og krav om vurdering av hvor stor sikkerhetsmessig vekt det etter samfunnsutviklingen er riktig å legge på enkeltstående tilfeller av bruk av lette narkotiske stoffer i ungdomstiden. Komiteen vil understreke betydningen av aktiv informasjon til ungdom om konsekvensene av handlinger som kan skape problemer i forbindelse med klarering til førstegangstjenesten.

I årsmeldingen redegjøres det for to saker om brudd på dokument sikkerheten i FMO. Komiteen har merket seg at ovennevnte saker har ført til skjerpet kontroll i FMO både når det gjelder sikkerhetslovens bestemmelser om autorisasjon og om sikkerhetsmessig ledelse.

Komiteen viser videre til utvalgets inspeksjoner i Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA) og kontrollen med avdelingen som klareringsmyndighet, og deler utvalgets vurdering av at behandlingstiden bør ned. Komiteen forutsetter å bli holdt orientert om utviklingen.

4. ETTERRETNINGSTJENESTEN

4.1 Sammendrag

Inspeksjoner, generelt om kontrollen med tjenesten

Utvalget har i 2006 gjennomført to inspeksjoner i Etterretningstjenesten sentralt. Det er foretatt inspeksjon av Etterretningstjenestens stasjon i Vardø.

Det har i 2006 ikke innkommet klager på Etterretningstjenesten.

I årsmeldingen for 2005 redegjorde utvalget for at det på grunn av de krevende tekniske sidene ved Etterretningstjenesten kunne være behov for å øke det årlige antallet inspeksjoner fra to til tre. Utvalget har i samråd med tjenesten besluttet å foreta en slik økning fra og med 2007.

Rettslige aspekter ved Etterretningstjenestens virksomhet

I årsmeldingen for 2005 refererte utvalget en prinsipiell sak som hadde vært tatt opp med Forsvarsdepartementet, om rekkevidden av etterretningstjenesteloven som selvstendig hjemmelsgrunnlag for bruk av inngripende metoder, og betydningen for lovligheten av at metoden har vært vurdert og godkjent av ansvarlige politiske myndigheter. Saken var tatt opp på bakgrunn av at en teknisk innhentingsmetode tjenesten hadde tatt i bruk, kunne synes å stå i strid med gjerningsbeskrivelsen i en bestemmelse i straffeloven, uten at dette forholdet var blitt vurdert. Da utvalget tok dette opp, resulterte det i at departementet gikk grundig inn i den konkrete saken. Departementet ga videre på generelt grunnlag uttrykk for at politisk godkjenning av nye metoder er nødvendig, og at unnlatelse av å innhente godkjenning etter omstendighetene kan få betydning for spørsmålet om bruken kan anses å være lovlig. Det ble også uttalt at en vurdering av rettslige aspekter etter omstendighetene vil inngå i godkjenningsprosessen.

Utvalget avsluttet saken på denne bakgrunn, men ba om å bli holdt underrettet om en varslet vurdering fra departementets side av spørsmålet om det burde utar-

beides skrevne retningslinjer for å sikre en mer synlig og gjenfinnbar prosess for politisk godkjenning, hvor også en rettslig analyse etter omstendighetene vil kunne inngå.

Forsvarsdepartementet har fulgt opp dette, og har i brev til utvalget uttalt følgende:

"Departementet har i den løpende dialog med tjenesten understreket viktigheten av at nye metoder mv. klareres med departementet. Vi har på vår side gjennomgått interne rutiner. Vi har lagt vekt på at slike klareringer så langt mulig skal skje skriftlig, slik at klarering er gjenfinnbar i tjenesten og således kontrollerbar for EOS-utvalget. I den sammenheng understreker vi at når departementet godkjenner eller på annen måte kommuniserer et syn til tjenesten, gjøres det alltid på vegne av forsvarsministeren.

Ut over ovennevnte tiltak har departementet foretatt en foreløpig gjennomgang som har konkludert med at vi trenger noe mer erfaringsgrunnlag før det tas stilling til om det er behov for å justere etterretningsinstruksen eller utgi utfyllende bestemmelser om politisk klarering av metoder og operasjoner. Det bemerkes at den foreløpige gjennomgang av praksis viser at tjenesten forelegger alle prinsipielle saker for departementet, herunder saker som dreier seg om nye metoder, viktige avtaler og nye prosjekter.

EOS-utvalget vil bli holdt underrettet om vårt videre arbeid relatert til ovenstående."

Extraordinary rendition

Amerikanske myndigheter bekreftet i 2006 at man som ledd i krigen mot terror i enkelte tilfeller i det skjulte hadde pågrepet terrorismistenkte og transportert dem til samarbeidspartnere i andre land for fengsling og avhør. Det var på det tidspunktet ført bevis for flere slike saker, hvor fangene var blitt mishandlet og torturert, bl.a. gjaldt dette en tysk og en kanadisk borger, som var blitt pågrepet i vestlige land og fløyet til henholdsvis Afghanistan og Syria. Denne praksisen har blitt kjent under betegnelsen "extraordinary rendition".

Både Europarådet og EU har de siste to årene gransket påstander om at myndighetene i europeiske land har bistått, eller kjent til og akseptert, ulovlige pågripelser og fangetransporter i Europa utført av amerikanske myndigheter. Verken Europarådet eller EU nevner Norge i denne sammenheng i sine rapporter. I en rapport fra Europarådet 7. juni 2006 ("Alleged secret detentions and unlawful inter-state transfers involving Council of Europe member states"), ble det imidlertid antatt at norske myndigheter i 2003 eller 2004 ga CIA informasjon om en tysk borger som var blitt ulovlig pågrepet og satt fengslet i Afghanistan. Koblingen til Norge resulterte i påstander i norsk presse om at Etterretningstjenesten hadde kjennskap til virksomheten, og konkret at den hadde kjent til at amerikansk tjeneste i 2003 skulle ha planlagt å pågripe og uttransportere mullah Krekar. Det forekom også spekulasjoner i pressen om at norske flyplasser var blitt benyttet i slike transporter, og at luftfartsmyndighetene, og PST, måtte kjenne til dette.

På bakgrunn av presseoppslagene tok utvalget saken opp skriftlig med Etterretningstjenesten, og med PST. Det ble stilt spørsmål om det hadde forekommet noen form for samarbeid eller kontakt med utenlandske tje-

nester om saker vedrørende transport av terrorismistenkte eller personer med tilknytning til terrorismistenkte. Det ble også stilt spørsmål om tjenestene hadde kjennskap til hvorvidt andre norske myndigheter kunne være informert om bruk av norske flyplasser i forbindelse med slike transporter.

I svarbrev til utvalget opplyste Etterretningstjenesten at det på bakgrunn av presseoppslagene og utvalgets spørsmål var blitt foretatt undersøkelser internt i organisasjonen. Utvalget ble forsikret om at tjenesten ikke har kjent til noen tilfeller av slike transporter, og at den ikke på noe tidspunkt var blitt informert om virksomheten eller enkeltsaker av samarbeidende tjenester, eller blitt anmodet om noen form for bistand. Heller ikke var det gitt ut informasjon om enkeltindivider relatert til en slik virksomhet. Etterretningstjenesten hadde ikke kjennskap til hva andre norske myndigheter måtte ha av informasjon om en eventuell slik virksomhet.

Også PST skrev i sitt svar at tjenesten ikke hadde noe kjennskap til den aktuelle virksomheten, eller slike enkeltsaker med tilknytning til Norge. Tjenesten hadde ikke utlevert eller på annen måte behandlet opplysninger om den tyske borgeren som var nevnt i Europarådets rapport.

På bakgrunn av de svarene som er gitt, har utvalget ikke funnet grunnlag for å foreta videre undersøkelser i forhold til tjenestene. Utvalget har imidlertid bedt Luftfartstilsynet om en orientering om luftfartsmyndighetenes regelverk og informasjonstilfang relatert til problemstillingen.

Utvalgets kontroll med tjenestens tekniske informasjonsinnhenting

Utviklingen på data- og telekommunikasjonsområdet fører nødvendigvis til endringer i kommunikasjonspreferanser og -mønstre også hos de aktørene Etterretningstjenesten har som oppgave å følge med på. Tjenesten driver en kontinuerlig utvikling av sin kapasitet til teknisk informasjonsinnhenting for å kunne løse sine oppgaver. I 2006 har utvalget ved inspeksjon av Etterretningstjenesten prioritert kontrollen med denne innhentingsevne. Utvalgets sakkyndige har bistått utvalget i kontrollen på dette området, både i inspeksjonsmøtene og i forberedende møter i tjenesten. Bruk av teknisk ekspertise er helt nødvendig i kontrollen av denne virksomheten.

Tjenesten har på det nærmeste ferdigstilt det saksbehandlings- og analyseverktøyet for behandling av informasjon som samles inn gjennom den tekniske innhentingsevne, og som utvalget redegjorde for i fjorårets melding. Systemet legger til rette for intern kontroll, og innbefatter prosedyrer for oppdragsgivning, kvalitetssikring og legalitetskontroll av hvert enkelt innhentingsoppdrag. Under utviklingen av det nye verktøyet har tjenesten hatt en dialog med utvalget om tilrettelegging også for eksternt kontroll. Systemet gjør det enklere enn tidligere å se på grunnlaget for et innhentingsoppdrag, hvilken informasjon som er innhentet, og hvordan informasjonen er behandlet.

I henhold til etterretningstjenesteloven § 4 skal Etterretningstjenesten "ikke på norsk territorium overvåke eller på annen fordekt måte innhente informasjon om norske fysiske eller juridiske personer".

De kontrollene som har vært gjennomført i 2006, har ikke avdekket tilfeller hvor forbudet mot innhenting mot norske rettssubjekter har vært overtrådt. Det er heller ikke for øvrig funnet kritikkverdige forhold i forbindelse med kontrollen av den tekniske innhentingsevne i Etterretningstjenesten.

Tjenestens vektlegging av og ressursbruk på teknisk informasjonsinnhenting er betydelig. Den informasjonsmengden som samles inn, er også betydelig, og økende. Dette er momenter som tilsier en fortsatt målrettet og aktiv kontroll på området.

Informasjonsutveksling med utenlandske samarbeidende tjenester

I årsmeldingen for 2005 ga utvalget en orientering om Etterretningstjenestens praksis når det gjelder informasjonsutveksling med utenlandske samarbeidende tjenester. Bakgrunnen var at det etter etterretningstjenesteloven § 3 bokstav g er en av Etterretningstjenestens oppgaver å tilveiebringe informasjon om internasjonal terrorisme, samtidig som det internasjonale samarbeidet på dette området er økende - mellom både sikkerhetstjenester og etterretningstjenester.

Det er i løpet av 2006 foretatt en grundig gjennomgang av tjenestens rutiner og sambandssystemer for informasjonsutveksling med utenlandske samarbeidende tjenester. Utvalget ser nå på hvilke kontrollrutiner som bør etableres for disse systemene, og i den forbindelse problemstillinger knyttet til samarbeidende tjenesters behov for kildevern. Det tas sikte på i samarbeid med tjenesten å etablere rutiner for kontroll i løpet av første halvår 2007.

Ny samarbeidsinstruks for Etterretningstjenesten og Politiets sikkerhetstjeneste

Ved kongelig resolusjon 13. oktober 2006 ble det fastsatt ny instruks om samarbeidet mellom Etterretningstjenesten og PST.

Arbeidsdelingen mellom PST og Etterretningstjenesten bygger på at PST er tillagt ansvaret for forhold knyttet til rikets sikkerhet og vitale nasjonale samfunnsinteresser innenfor landets grenser, mens Etterretningstjenesten har et tilsvarende ansvar utenfor Norge. Dagens trusselbilde er mer uklart og grenseoverskridende enn tidligere, noe som representerer en utfordring for grensdragningen mellom tjenestene. I kontrollarbeidet er det viktig å påse at ikke tjenestene yter hverandre bistand på måter som ville innebære en omgåelse av de rammene som er fastsatt for virksomhetene, f.eks. ved at Etterretningstjenestens kapasiteter blir benyttet til å bistå PST i deres undersøkelser av personer innenfor landets grenser eller av norske borgere i utlandet.

I de orienteringene utvalget har fått, er det understreket at instruksene utelukkende representerer en kodifisering av tidligere praksis. Det er imidlertid grunn til å

anta at kodifiseringen i seg selv vil stimulere til økt samarbeid, fordi den klargjør grunnlaget og angir rutiner og betingelser. Videre er som nevnt økt samarbeid et uttrykkelig formål med instruksen.

Informasjonsutvekslingen og samarbeidet mellom PST og Etterretningstjenesten følger i dag fastlagte rutiner, og dokumenteres for etterfølgende tilsyn - så langt utvalget er i stand til å kontrollere dette. Utvalget vil opprettholde den kontrollen som i dag føres med informasjonsutvekslingen mellom tjenestene.

Inspeksjon av Forsvarets stasjon i Vardø (Globus I og Globus II)

Før inspeksjonen i 2006 ble Forsvarets stasjon i Vardø (FSTV) sist gang inspisert i 2002. Det har gjennom årene vært stor offentlig interesse omkring stasjonen, spesielt Globus II-radaren, som det fra enkelte hold har vært hevdet inngår i eller enkelt vil kunne innlemmes i et amerikansk rakettforsvarssystem.

På utvalgets spørsmål opplyste Etterretningstjenesten at det ikke foregår noen form for innhenting eller behandling av personopplysninger ved stasjonen, og at virksomheten heller ikke for øvrig er rettet mot norske borgere. Inspeksjonen ga ingen indikasjoner på bruk eller bruksmuligheter ut over det utvalget tidligere har blitt orientert om, og som er omtalt i tidligere årsmeldinger.

4.2 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at det heller ikke i 2006 er kommet inn klager på Etterretningstjenesten.

Komiteen viser til komiteens merknader til EOS-utvalgets årsmelding for 2005, og finner det tilfredsstillende at utvalget vil øke antall inspeksjoner i E-tjenesten fra to til tre fra 2007.

Under behandlingen av utvalgets årsmelding for 2005 ga kontroll- og konstitusjonskomiteen sin tilslutning til "utvalgets vurderinger av viktigheten av at tjenesten i større grad enn tidligere retter oppmerksomheten mot de rettslige sidene av virksomheten". Bakgrunnen for uttalelsen var spørsmål om rekkevidden av etterretningstjenesteloven som selvstendig hjemmelsgrunnlag for bruk av inngripende metoder, og betydningen for lovligheten av at metoden har vært vurdert og godkjent av ansvarlige politiske myndigheter.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, viser til at utvalget avsluttet saken, men ba om at departementet underrettet utvalget om sitt videre arbeid. Forsvarsdepartementet orienterte utvalget om viktigheten av at nye metoder klareres med departe-

mentet og at klareringen så langt mulig skal skje skriftlig. Flertallet viser videre til at det politiske ansvaret er klart fordi departementets godkjenning eller syn alltid er på vegne av forsvarsministeren. Flertallet er også tilfreds med at departementet konkluderer med at deres foreløpige gjennomgang av praksis viser at tjenesten forelegger alle prinsipielle saker for departementet, og understreker viktigheten av at denne praksisen opprettholdes.

Komiteen viser til at departementet foretar en vurdering av behovet for å justere etterretningsinstruksjonen eller gi utfyllende bestemmelser om politisk klarering av metoder og operasjoner.

Komiteen forutsetter at EOS-utvalget følger saken.

Komiteen er tilfreds med at utvalget har tatt initiativ til undersøkelser av hvorvidt E-tjenesten har hatt befatning med amerikanske pågrepelser av terrorismistenkte, og at undersøkelsen ikke har gitt grunn til å anta at slik virksomhet har skjedd.

Komiteen vil understreke viktigheten av at utvalget sikres tilstrekkelig teknisk kompetanse til å foreta reell kontroll av E-tjenesten.

Under behandlingen av EOS-utvalgets årsmelding for 2005 uttalte kontroll- og konstitusjonskomiteen i tilknytning til opplysningene om informasjonsutveksling med utenlandske samarbeidende tjenester, at den fant det

"lite tilfredsstillende at utvalget ikke hadde funnet grunnlag for å gjennomføre kontroll relatert til slik informasjonsutveksling i 2005 og forutsetter at utvalget arbeider videre med sikte på å finne fram til en hensiktsmessig løsning på hvorledes slik kontroll skal kunne gjennomføres".

Komiteen har merket seg at utvalget nå ser på hvilke kontrollrutiner som bør etableres for disse systemene, og forutsetter å bli holdt orientert om fremdriften.

Komiteen tar til etterretning at inspeksjonen av Forsvarets stasjon i Vardø (Globus I og Globus II) ikke har avdekket virksomhet i strid med formålet.

5. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og rå Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument nr. 20 (2006-2007) - årsmelding fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) for 2006 - vedlegges protokollen.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 29. mai 2007

Lodve Solholm
leder

Berit Brørby
ordfører

